

Бібліографічний список:

1. Дзюба І. Нагнітання мороку: Від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття XXI. – К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 503 с.
2. Кривицька О. Регіональні модифікації полікультурних відмінностей України // Наукові записки / Курасівські читання – 2005. – К.: ІПіЕНД, 2006. – Сер. «Політологія і етнологія». – Вип. 30, кн. 1. – С. 256 - 258.
3. Кулик В. «Творення здорового глузду» в сучасному українському дискурсі з мовно-етнічних проблем // Наукові записки. – К.: ІПіЕНД, 2003. – Сер. «Політологія і етнологія». – Вип. 24. – С. 232-235.
4. Курас І. Етнополітологія. Перші кроки становлення. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
5. Лановенко О., Шевченко О. Спільний українсько-російський інформаційний простір як зона можливого соціокультурного впливу на Україну // Стратегічна панорама. – К., 1998. - № 3-4.- С. 164-167.
6. Луганська область: перепис населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lygansk.citynews.net.ua/2006/11/10987>.
7. Майборода О., Рафальський О. Загальнонаціональні та регіональні інтереси в сучасній Україні // Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне. Збірник статей. – К.: Світогляд, 2005.– С. 86-89.
8. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
9. Масенко Л. Річ не просто в мовній проблемі. Річ у тенденції до розпаду єдиної держави за мовною ознакою // Віче. – К., 2003. - № 4. - С. 56-59.
10. Нагорна Л. Дискурс-аналіз у предметному полі етнополітології // Етнополітологія в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 27-28 вересня 2003 року. – Київ: Світогляд, 2004. – С. 36-46.
11. Нагорна Л. Феномен криптоетнічності у контексті вітчизняного політичного досвіду // Наукові записки. – К.: ІПіЕНД, 2003. – Сер. «Політологія і етнологія». – Вип.24. – С. 199-202.
12. Нарушевич С. Національний склад та рідна мова населення Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/census.php?ncr=||&ncr1=2>.
13. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Том 2 / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ: Видавництво «Аконіт», 2001. – 911 с.
14. Панчук М. Мовно-культурні проблеми у висвітленні регіональної преси // Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне. Збірник статей. – К.: Світогляд, 2005. – С. 132-145.
15. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. – 4-те видання, виправлене і доповнене / укладач В. М. Піча, наук. редакція Л.Д.Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми. – Львів: Новий Світ. – 2000, 2015. – 516 с.
16. Ротар Н. Автономна Республіка Крим як цільова аудиторія впливу російського імперського націоналізму // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – С. 152-159.
17. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Львів: «Новий Світ - 2000», 2015. – 396 с.
18. Фомін А. Російська мова в Україні // Вільна думка. – Москва, 4 травня 2006. – С. 115-124.

УДК 323.21

ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Чупрій Л. В., доктор політичних наук, канд. філос. наук, Директор Центру соціально-політичних досліджень «Генеза», професор кафедри соціології та політології Національного авіаційного університету,

Загребельний О. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Чупрій Л. В., Загребельний О. В. Особливості та шляхи вирішення воєнно-політичного конфлікту на сході України

У статті досліджуються ключові визначення гібридної війни, зокрема акцентується, що одним з найбільш поширених є її тлумачення як протистояння, в якому широко застосовуються політичні, економічні, інформаційні, гуманітарні та інших невійськові заходи, що реалізуються із задіянням протестного потенціалу населення. Аналізуються шляхи вирішення даного конфлікту, де акцент робить на застосуванні дипломатичних заходів, зокрема ведення переговорів конфліктуючих сторін з використанням нормандського та женецького форматів.

Досліджуються ключові моделі вирішення збройного протистояння на сході країни і вірогідність їх реалізації. Розглядаються можливості входження України до НАТО, зазначається, що отримання членства в ЄС і НАТО є найбільш ефективним шляхом зміцнення безпеки України.

Ключові слова: воєнно-політичний конфлікт, асиметрична, гібридна війна, НАТО, війна трьох кварталів.

Chupriy L., Zagrebelny A. Features and ways of solving the military-political conflict in the east of Ukraine

The article explores the key definitions of the hybrid war, in particular, focuses on the fact that one of the most common is its interpretation as a confrontation in which political, economic, information, humanitarian and other unconventional methods are being widely applied, using local population protests. The ways of solving this conflict are analyzed, where the emphasis is on the application of diplomatic measures, in particular, the negotiation of the conflicting parties using the Norman and Geneva formats.

Key words: military-political conflict, asymmetric, hybrid war, NATO, war of three quarters.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна стоїть перед рядом загроз і викликів, серед яких одним із основних є вирішення військово-політичного конфлікту у східних регіонах країни і відновлення територіальної цілісності нашої держави. Відтак пошук шляхів вирішення даного протистояння є дуже актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи історичні етапи дослідження даної проблематики, слід зазначити, що одними із перших дану тематику аналізували такі науковці як Р. Дарендорф, Л. Козер, Г. Зіммель, П. Сорокін, які досліджували функції та механізми регулювання конфліктів і сформулювали функціональну теорію конфлікту.

В Україні даною проблематикою займається цілий ряд науковців: А. Бандурка, В. Друзь, М. Пірен, А. Ішмуратова, О. Валевський, В. Горбулін, О. Литвиненко, Л. Герасіна, М. Панов, А. Пойченко, І. Бекешкіна, А. Ручка, В. Танчер та ін., які представляють власний погляд на політичні конфлікти в українському суспільстві.

Етнонаціональні аспекти політичного конфлікту розглядаються в дисертаційних дослідженнях А.Гарібджаняна, А. Дацюка, О. Загребельного, М.Ларченко, С.Магди, І.Петрової, В.Пінцака, К.Поліщука, Ю.Скорохода, А.Кіссе, В.Котигоренка та інших. Феномен військово-політичного конфлікту досліджується в роботах дослідників В.Безрученко, О.Батрименко, І.Жніна, С.Сірого. Досить ґрунтовно дану проблематику розглядав Г.Перепелиця, аналізуючи сутність воєнно-політичного конфлікту. Сутність гібридної війни досліджували такі науковці як Ф. Хоффман, О. Загребельний, С. Магда. Так за визначенням С. Магда, «Гібридна війна – це прагнення підпорядкувати одну державу іншій, застосовуючи різні інструменти». Бойові дії в ній стоять на другому плані. «Адже мета ведення «гібридної» війни – це залякування, а не знищення», вважає дослідник. Суть «гібридної» війни полягає в тому, що її ведуть навіть без офіційного оголошення [9]. Дослідник також зазначає, що гібридна війна – це не тільки «зелені чоловічки». Вона має багато складових і багато «облич». Це і «проксі-війна», і «заколот-війна», і «нелінійна війна», та «консцієнтальна війна». Кожен з видів агресії використовується в певний час і в певному обсязі – з метою досягнення найбільшого результату з найменшими втратами.

Мета статті. Дослідити особливості військово-політичного протистояння на сході України та намітити шляхи і механізми вирішення даного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. На думку більшості експертів, збройний конфлікт, який відбувається на сході України, ми можемо охарактеризувати як гібридну, асиметричну війну Російської Федерації проти України.

Концепцію гібридної війни крім зарубіжних дослідників розробляли також і російські науковці та військові. Так начальник Генштабу РФ генерал Валерій Герасимов, виступаючи на зборах Академії військових наук у 2013 році, так охарактеризував гібридну війну: «Акцент використовуваних методів протидії зміщується в бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, реалізованих із задіянням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється воєнними заходами прихованого характеру, в тому числі реалізацією заходів інформаційного протидії та діями сил спеціальних операцій. До відкритого застосування сили – часто під виглядом миротворчої діяльності та кризового реагування – переходять тільки на якомусь етапі, в основному для досягнення остаточного успіху в конфлікті» [8, с.171].

У цих розробках російського Генштабу вочевидь були використані теоретизування колишнього білоемігранта Євгенія Месснера, праці якого в Росії стали поширюватися з 2006 року. Це не «класична війна», а новий тип «спецоперації». Дослідник Месснер розробив концепцію, згідно з якою майбутні війни будуть точитися не за території та ресурси, а «за душі націй», то будуть бунтівні війни – «заколот-війни». Тобто це будуть такі конфлікти, в яких матеріалом є національні та соціальні чвари й дезінформація, вони, по суті, є війнами передусім психологічними, а спосіб їх ведення передбачає провокування напруженості та пропагандистську діяльність. У таких «війнах» найбільш корисним є «спецназ», добре навчені підрозділи для неконвенційних дій. Результат таких воєн не вирішується на полі бою. В таких операціях армія служить не стільки для відлякування противника, як для залякування населення та збройних сил потенційного ворога [10].

Не оминув цей теоретик війни і моральний аспект таких дій та їх глобальне призначення. Він зазначав: «Треба припинити думати, що війна – це коли воюють, а мир – коли не воюють. «Заколот-війна» є розбій, жадливий, різноманітний, для совісті неприйнятний, але для безсовісного розуму зрозумілий і потрібний, як руйнування Світової структури, ймовірно не придатної для перенаселеного Світу» [10].

Тобто Кремль використовує той набір сил, засобів, способів та сценаріїв їх застосування, який він вважає достатнім для досягнення своїх цілей у протистоянні із задалегідь і цілеспрямовано зруйнованим сектором безпеки України. У міжнародній практиці конфлікт такого типу визначають як «війна чужими руками».

Росія готувалася сама та підготовлювала світ до цього конфлікту щонайменше сім років – від промови президента Росії Путіна в лютому 2007 року на конференції з безпеки в Мюнхені.

Крім суто класичних воєнних методів, Росія в рамках «гібридної війни» чи не вперше масштабно використовувала концепцію «війни трьох кварталів». Суть цієї концепції полягає в тому, що сучасний воїн повинен бути готовий в одному кварталі вести загальновоєнний бій, у другому – здійснювати поліцейські функції, у третьому – виконувати гуманітарні місії.

Мета Російської Федерації – за допомогою успіхів у локальних конфліктах підтвердити не лише можливість вирішувати тактичні завдання, а й зробити заявку на глобальне лідерство на основі «особливої моделі» відносин із навколишнім світом. Москва шляхом визнання незалежності Південної Осетії й Абхазії, анексії та включення до свого складу Криму вирішила дати свою відповідь на «прецедент Косово». Росія хоче в довгостроковій перспективі гарантувати свій вплив завдяки створенню «зони привілейованих інтересів» по периметру власних кордонів і домогтися визнання свого права на втручання у внутрішні справи суверенних держав і силові дії в цій зоні. Фактично така поведінка Російської Федерації – це виклик для ЄС і США, очікувальна стратегія яких чи позиція м'якої сили можуть бути неефективними в протистоянні з Росією. Відтак існує необхідність дієвіших кроків з боку Заходу, а також необхідність переглянути структурне та функціональне навантаження міжнародних організацій і міжнародні правові норми, покликані забезпечити ефективне функціонування системних міжнародних механізмів[11].

Про зміну парадигми війни в сенсі залучення до неї невоєнних структур говорить і Ф. ван Каппен: «Гібридна війна» є поєднанням класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань. «Держава, що веде гібридну війну, реалізує договір з недержавними виконавцями – бойовиками, терористами, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок з якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава робити не може. Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [6, с. 46].

Концепція «війни трьох кварталів», яку реалізує Росія на території України, наочно демонструє справедливість наведених міркувань. Особливо це стало очевидним під час анексії Криму. Проте зазначена концепція була реалізована не в «просторовому», а в «часовому», до того ж «зворотному» її вимірі. Спочатку «зелені чоловічки» з'явилися в Криму як виконавці квазігуманітарної місії із забезпечення «прав російськомовного населення». Однак поступово перейшли до виконання функцій квазіполіцейських щодо забезпечення потрібного Москві проведення «референдуму». Незабаром вони вже виконували і квазівоєнні функції щодо силового нав'язування виконання результатів «референдуму» [5, с. 68].

У 1975 році британський вчений міжнародник Е. Мак зробив важливий висновок: у більшості сучасних йому конфліктів сильні країни не зазнали воєнних поразок, вони зазнали поразки в політичному сенсі – не зуміли нав'язати свою волю супротивнику. Політична перемога слабкої сторони полягала в тому, що їй – шляхом застосування асиметричних способів ведення воєнних дій (переважно партизанських) – вдалося виснажити волю сильного ворога до продовження війни і досягнення поставлених цілей. Відповідно, і завдання України в нинішньому асиметричному протистоянні – двомірне. У зовнішньому вимірі – не піддатися на нав'язування нам зовнішньої, безперечно деструктивної для нашої державності, політичної волі Кремля, однак при цьому – виснажити супротивника. А у вимірі внутрішньому – забезпечити домінування нашої політичної волі у проблемних регіонах, не допускаючи, щоб вони виснажили нас економічно і політично.

Конфлікт, який відбувається в Україні та вже призвів до анексії Криму і збройного протистояння на сході країни, у низці випадків помилково або односторонньо трактується як виключно внутрішньоукраїнська проблема (громадянський конфлікт) або як конфлікт між Україною та Росією (українсько-російська війна). Звужене або одностороннє розуміння суті конфлікту призводить до того, що пропонувані шляхи його врегулювання не дають очікуваних результатів.

Нинішню кризу, яку можна назвати і українською, і російською, і європейською, і навіть загальносвітовою чи геополітичною, потрібно розглядати комплексно. Вона стала результатом збігу в одній точці і в один час трьох різнорівневих конфліктів: геополітичного (глобального), українсько-російського (регіонального) та власне внутрішньоукраїнського (локального).

На глобальному рівні – конфлікт між провідними гравцями на міжнародній арені, насамперед, між Росією та Заходом (під терміном «Захід» ми розуміємо США, ЄС, НАТО та інших гравців, які дотримуються спільних з ними норм поведінки на міжнародній арені). Передумови виникнення конфлікту зумовлені помилками у процесі створення та розбудови європейської та північноатлантичної архітектури безпеки та співробітництва на початку 1990-х років, хибними параметрами залучення країн пострадянського простору до європейської та євроатлантичної інтеграції. Провідні гравці на світовій арені порушили норми міжнародного права та застосували подвійні стандарти (від іракської авантюри до проголошення незалежності Косово), послабили моральний авторитет Заходу, створили низку прецедентів порушення міжнародного права. Косовський прецедент став бомбою уповільненої дії, відмова від надання Україні та Грузії Плану дій щодо вступу в НАТО розв'язали руки російському імперіалізму, а анексія Криму призвела до остаточної руйнації постбіполярної системи міжнародних відносин, яка існувала протягом останніх двох десятиліть.

На регіональному рівні маємо справу з двостороннім конфліктом між Україною та Росією, який був викликаний руйнуванням пострадянської системи відносин у регіоні та бажанням Росії відновити «історичну справедливість», повернути свої втрачені позиції у регіоні, який вона вважає власною сферою впливу, а також забезпечити собі належне місце у світовій та європейській архітектурі безпеки та співробітництва. Росія розглядає Україну насамперед як предмет свого впливу та ключову складову пострадянських інтеграційних процесів.

Відтак сьогодні постає нагальна потреба у розробці сценаріїв врегулювання конфлікту на сході. Від українсько-російського врегулювання та способу примирення буде залежати мир, стабільність та добробут не лише обох країн, але й інших країн регіону Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії [1].

На локальному (внутрішньоукраїнському) рівні маємо справу з конфліктом між закритими політичними та економічними суспільними інституціями і новим громадянським суспільством, якого не влаштувала олігархічна латиноамерикансько-пострадянська модель побудови держави та суспільно-економічних відносин.

Значення України для безпеки в ЄС і навіть у світі, підкреслював Збігнев Бжезінський ще 1997 року у своїй

книзі «Велика Шахівниця». Професор Бжезінський зазначав у ній, що в разі тісної співпраці в рамках Веймарського трикутника (Франція, Німеччина та Польща), розширеного приєднанням України, така вісь держав становитиме фундамент безпеки, не будучи одночасно загрозою для Росії та інших акторів на міжнародній арені [16]. У зв'язку з тим, що позаблоковість України не змогла гарантувати їй безпеку і забезпечити надійний захист національного суверенітету й територіальної цілісності, актуальним є негайна інтеграція оборонного потенціалу нашої держави в існуючу систему євроатлантичної безпеки.

Штучність проблеми сепаратизму на сході України та інспірованість конфлікту Росією обумовлює безпрецедентність такого типу конфлікту у світовій практиці.

Проблема розв'язання східноукраїнського конфлікту належить до суперечностей українського суспільства, які визначатимуть його долю на найближчі десятиліття. Проте під час цього конфлікту склалася ситуація, за якої національні інтереси українського народу підмінюються інтересами правлячих кіл України, що позбавляє можливості знайти спільну основу для інтеграції доведених до розколу частин суспільства, які представлені населенням Донбасу та іншої частини України.

Для подолання конфлікту потрібно в першу чергу домовитися про припинення збройного протистояння та розробку подальшої дорожньої карти. Для цього пропонується женевський чи нормандський формат переговорів. Слід зазначити, що женевський формат переговорів (Україна, Росія, ЄС та США) є форматом за участю усіх глобальних гравців, у якому бере участь Україна. Врегулювання на глобальному рівні є предметом переговорів у рамках самітів Великої сімки та Великої двадцятки, участь в яких беруть усі провідні актори міжнародних відносин.

Нормандський формат за участю України, Росії, Німеччини та Франції виключає США і переводить дискусії щодо врегулювання конфлікту з геополітичного на регіональний рівень. На цьому рівні спостерігається менше геополітичної конкуренції, що унеможливорює в повній мірі розгляд питань оновлення архітектури міжнародної безпеки, ролі та місця всіх сторін конфлікту у світових процесах співробітництва та інтеграції.

Мінські домовленості виявилися способом часткової деескалації конфлікту на сході України, але доводять свою неспроможність як інструмента його остаточного врегулювання. Разом з тим наголошено, що повернення Донбасу на умовах спотвореної імплементації мінських домовленостей призведе до «боснізації» України з подальшим наростанням внутрішньої конфліктності та закріє для нас перспективи євроатлантичної інтеграції [11].

Досить ґрунтовно досліджував цю проблематику В. Горбулін, який визначив п'ять сценаріїв подальшого розвитку україно-російських відносин [2].

Сценарій «тотальної війни» можливий за умови прийняття керівництвом Росії рішення про початок відкритої воєнної агресії з метою отримання сухопутного коридору в Крим чи доступу до свого воєнного контингенту в Придністров'ї. Україна буде позбавлена вибору можливостей врегулювати конфлікт у Донбасі миром і буде змушена захищати свою незалежність, використовуючи всі наявні ресурси.

Сценарій «відтинання» або «стіни» передбачає остаточну відмову України від окупованих територій і повний розрив з ними. Подальша історична доля цих територій цікавитиме Україну лише з точки зору забезпечення її власної безпеки. Можливість реалізації цього сценарію базується на наявності значного ментального розриву між певною частиною жителів тимчасово окупованих районів Донбасу та більшістю українського суспільства.

Сценарій «сателітності» передбачає пошук способів сепаратного миру з Росією на вигідних для неї умовах, нехтування інтересів західних партнерів, визнання автономії Донбасу, відмова від повернення Криму. Такого стибу примирення позбавить зовнішню політику Української держави значної частини незалежності та прив'яже її історичну долю до історичної долі Росії.

Четвертий сценарій – «заморожування» конфлікту. Він полягає в «заморожуванні» конфлікту за зразком Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії. В такому рішенні зацікавлена Росія, частина країн Євросоюзу і найбільш конформістські та проросійські шари європейського суспільства. Сутність такого врегулювання в тому, що постраждали в результаті конфлікту райони, так звані «ДНР» і «ЛНР», залишаються у складі України, можливо, на умовах надання їм особливих владних повноважень. За оцінкою В. Горбуліна, реалізація цього сценарію відповідає інтересам як Росії, так і ЄС, але не України.

Сценарій «ні війни, ні миру» або «обмеженої війни та перманентних переговорів» передбачає обмежену і стримуючу війну проти Росії та колабораціоністів на сході з метою завдати їм якомога більше демотивуючих втрат, постійний переговорний процес, без остаточного фіксування результатів. На думку В. Горбуліна, такий сценарій робить можливим досягнення максимального результату з найменшими жертвами, хоча й потребує багато часу, вміння і терпіння [2].

Отже, з п'яти сценаріїв В. Горбуліна перший та останній розглядають розв'язання конфлікту воєнним шляхом і по суті своїй віддають домінуючу роль «партії війни», хоча в першому сценарії ведення війни залежить від Росії, а в п'ятому – від України. Три інших сценарії розвитку україно-російських відносин («стіни», «сателітності» та «заморожування») за своєю суттю є сценаріями мирного врегулювання конфлікту і саме від вибору влади України залежить реалізація будь-якого з них.

Сценарій вирішення конфлікту на Сході України шляхом реінтеграції територій виглядає найскладнішим, але з точки зору національних інтересів України, забезпечення довгострокової регіональної стабільності та цілей розвитку держави, виглядає найбільш прийнятним. Він передбачає: 1) спільне забезпечення сторонами конфлікту деескалації протистояння і демілітаризації регіону, повне виведення російських військ і сепаратистських збройних утворень, забезпечення повного контролю над цією територією України; 2) інституційне забезпечення громадянського діалогу і формування консенсусу в суспільстві щодо реінтеграції постконфліктних територій; 3) утворення Громадської ради у питаннях Донбасу та забезпечення постійних соціальних комунікацій з участю осіб «поза політикою»; 4) проведення виборів до органів місцевого самоврядування в цих регіонах та до виборів до

Верховної Ради України в округах, де ці вибори не відбулися у 2014 році після остаточного утворення українського контролю над цими територіями і повернення переселенців [4].

Отже, за умов, що склалися в українському суспільстві в цілому і на території Донецької та Луганської областей зокрема, цей план реінтеграції Донбасу неухильно орієнтує на відновлення цілісності соціального організму України та протидію тим чинникам, що вже зробили розкол суспільства реальністю. План реінтеграції можливо реалізувати лише за безумовного домінування «партії миру». Цієї умови ще немає, але для неї вже формуються соціально-психологічні передумови і суспільні настрої.

Альтернативою плану реінтеграції є сценарій сецесії – відокремлення Донбасу від України. М. Погребінський прогнозує, що з часом Україна перейде на відносини з Донбасом за прикладом тих, що склалися між Китаєм і Тайванем. Суперечливість цих відносин виявляється в політиці та бізнесі: вони брязкають зброєю, адже Китай ніколи не відмовиться від права на Тайвань, але в той же час між ними здійснюється товарообіг у 250 млрд дол. М. Погребінський вважає, що внаслідок конфлікту на Сході України щось подібне складеться і в нас, адже економічно Україна зацікавлена в співробітництві з Донбасом.

Існує дві основні моделі миру на Сході України – «Автономізація» та «Окупація» [4].

Модель «Автономізація» передбачає надання автономії тій частині України, яка перебуває під контролем сепаратистів, – створення Автономної Східної Республіки (далі Автономія). Ніякої мови не може бути про розширення підконтрольної сепаратистам території. Автономія передбачає юридичне перебування території у складі України, а отже, поширення дії всіх інфраструктур України на цю територію. Автономія передбачає свій Парламент та свій Уряд на цій території. Коротко кажучи, все будується за моделлю Криму, як це прописано в Конституції України. Це означає також оплату видатків з державного бюджету на пенсії та зарплати бюджетникам. Це означає також укладення особливої економічної угоди з Автономією, де передбачені правила торгівлі, функціонування інфраструктури і інше. Однак це також означає відсутність військової незалежності у цієї території. Якщо на цю територію не поширюватиметься захист української армії, тобто якщо територія матиме свою армію, то це означатиме її вихід зі складу України. Отже, територія має повністю перейти під захист та юрисдикцію української армії.

Таким чином у цьому разі:

- 1) Україна повинна контролювати україно-російський кордон;
- 2) усі російські війська залишають територію;
- 3) відбувається відведення з території України всієї бойової техніки або ж, в разі залишення її на території України, вона буде націоналізована;
- 4) усі бойовики, незаконні формування складають зброю;
- 5) Україна гарантує амністію щодо їх військових дій колишніх бойовиків, ополченців, незаконних формувань, які не застосовували зброю проти військослужбовців збройних сил України та мирного населення до часу укладання угоди, але лише щодо військових дій і лише до моменту укладання угоди. Після чого всі військові дії після кваліфікуються вже як воєнні злочини;
- 6) помилювання не поширюється на всі немотивовані обстріли мирного населення, які розслідуються, і винуватці цього будуть покарані;
- 7) амністія також не поширюється на тероризм і бандитизм щодо мирного населення, а також на мародерство. Усе це розслідуються і винуватці несуть покарання;
- 8) Росія повертає Україні всіх військових злочинців, для розслідування їх злочинної діяльності проти України. Цей процес триває до повного його вирішення.

Модель «Окупація» – відбувається ухвалення закону про тимчасово окуповану територію, яка підпадає під всі ті санкції, під які на даний час підпадає окупований Крим. З цією окупованою територією можливі дуже обмежені економічні відносини України, але в рамках чіткої Угоди, яка також узгоджується Україною з рештою країн, що мають ввести санкції.

Криза в Україні вимагає спільного підходу не тільки США, але Заходу в цілому. У рамках спільної політики Заходу в аспекті посталої кризи, необхідним є опрацювання врівноважених медіальних комунікатів, а також пошук раціональних розв'язань у моментах поглибленої міжнародної пропагандистської риторики, що поляризує суспільство. Щоб цього досягти необхідним є детальніший аналіз міжнародної ситуації та більш виважена її презентація у ЗМІ. Обов'язковим є також прийняття наслідків дій західної спільноти, а не лише сама необхідність якихось дій.

Варто підкреслити те, на що звертав увагу Збігнев Бжезінський у кожному своєму виступі на тему Росії: надання можливості Кремлю вийти з посталої конфлікту в будь-якій ситуації. Занадто гострі кроки Заходу, що компрометують Кремль та послаблюють владу Росії, на думку професора, можуть мати колосальні наслідки. Це пов'язано з системою влади в Росії, де багаті олігархи, що володіють величезними фінансовими засобами, охоплені надзвичайно радикальними ідеологіями і вже багато років борються за владу з нинішнім президентом. Тому, перш за все, необхідні неофіційні переговори між США, ЄС і Росією, але неодмінно з участю української влади, щоб змусити Кремль припинити підтримку сепаратистів у східній Україні. Важливо також дозволити самим українцям приймати рішення та гарантувати їх дотримання як це відбувається у всіх демократичних державах [13, с.85].

Єдиним виходом збереження Української держави є євроатлантичний вибір України, адже НАТО у своєму програмному документі – Вашингтонській угоді 1946 року передбачає низку чітких і прозорих положень, ознайомлення з котрими переконає неупередженого пересічного громадянина у відсутності будь-яких зазіхань на права і безпеку третіх держав. П'ять основоположних вимог до претендентів на членство в НАТО чітко й рельєфно формулюють миролюбний характер відносин як у самому Північно-Атлантичному союзі, так і з державами-

сусідами, і не членами НАТО. Стосовно претендентів на членство в НАТО є чіткі вимоги: «Країна-претендент має відповідати базовим принципам Вашингтонського Договору» [12]. Від країни-претендента вимагається: по-перше, вирішувати міжнародні суперечки мирним шляхом; по-друге, демонструвати відданість принципам верховенства права і права людини; по-третє, вирішувати мирним шляхом міжетнічні конфлікти і зовнішні територіальні суперечки, спірні питання внутрішньої юрисдикції відповідно до принципів ОБСЄ та з метою прагнення до встановлення добросусідських відносин; по-четверте, встановлювати належний і демократичний цивільний контроль над своїми Збройними силами; по-п'яте, утримуватися від загрози силою чи застосування сили будь-яким методом, що не відповідає меті ООН. Сприяти розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин шляхом зміцнення своїх вільних інститутів і завдяки зміцненню стабільності і благополуччя, продовжувати надавати цілковиту підтримку та брати участь у раді Євроатлантичного партнерства, програмі «Партнерство заради миру» та розвитку співробітництва з країнами-партнерами, що не є членами НАТО».

Слід констатувати, що отримання членства в ЄС і НАТО є найбільш ефективним шляхом зміцнення безпеки України. Основна проблема такої стратегії полягає в тому, що вона вимагає часу, якого в Україні немає. Відповідаючи найповнішою мірою потребам реформувати політичну систему та економіку України, такий шлях може тривати десятиліттями. Його сила в тому, що в разі досягнення успіху Україна стане частиною найбільш дієвої системи колективної безпеки у світі.

В силу, можливо, саме цієї причини, протидія Росії буде максимальною. Подолання цієї протидії може виявитися надто складним завданням. Однак збереження питання членства в НАТО на порядку денному є принципово важливим для зміцнення позицій України.

Після агресії Росії українці переосмислили загрози, які стоять перед державою, і зрозуміли, в чому, власне, полягає перевага колективної безпеки з іншого боку, Росія шляхом військової агресії проти України суттєво ускладнила потенційну інтеграцію України до НАТО, але тим не менш перспективи цього членства для нас залишаються, хоча і не в найближчій перспективі.

По-перше, так зване Дослідження НАТО з питань розширення від 1995 року наголошує, що нерегульовані конфлікти чи зовнішні територіальні суперечки можуть стати на заваді членству в Альянсі. Окуповані території та загроза подальшої ескалації на європейському континенті роблять перспективу членства в НАТО для України дуже віддаленою.

По-друге, російська агресія в Криму і на сході України перетворила Україну з контрибутора безпеки, який брав участь в усіх без винятку миротворчих операціях Альянсу, на її користувача, понад те конфлікт між Росією та Україною є джерелом загрози для європейської безпеки.

Україна опинилась у певному зачарованому колі. З одного боку, НАТО всіляко повторює, що в Україні є право на власний вибір, зокрема і в тому, що стосується інтеграції до НАТО. З другого боку, реакція НАТО на сам факт обговорення членства України в НАТО, означає, що насправді в Україні такого вибору на сьогодні не існує.

Для України єдиним очікуваним дивідендом від членства в НАТО на сучасному етапі є збереження територіальної цілісності та суверенітету. З очевидністю для України, як і для всіх країн регіону, найактуальнішим є питання не так перспективи членства в НАТО, як перспективи існування України як суверенної держави й можливості запобігти розгортанню повномасштабної війни та докорінної зміни архітектури регіональної та глобальної безпеки[11].

Сьогодні також активно дискутується питання щодо ефективності мінських домовленостей. Слід зазначити, що мінський процес в першу чергу сприяв зниженню інтенсивності воєнної складової конфлікту та переведення його в розряд заморожених. А виконання більшості його пунктів залежать насамперед від Росії, яка повинна вивести свої війська, але не прагне це реалізувати, а хоче залишити ці території під своїм контролем. Відтак спотворена імплементація Мінських домовленостей є не вигідною для України. Адже вона повертає до складу України зруйновані території, повністю контрольовані та керовані Кремлем та місцевими бандитськими угрупованнями та величезну кількість озлобленого електорату з промітою російською пропагандою свідомістю. Тому потрібно домовлятися про використання інших форматів, наприклад женецького, який дасть можливість виробити більш ефективні шляхи вирішення конфлікту. Слід констатувати, що 19 жовтня 2016 року відбулася зустріч в Берліні в Нормандському форматі. За результатами зустрічі її учасники затвердили основу проекту «дорожньої карти», яка стане основним документом з імплементації усіх Мінських угод. Вони також погодились на посилення озброєної місії на окупованій території на сході України. Але також слід відзначити певні небезпеки для України, що простежуються у цих домовленостях. Перш за все – це заява Ангели Меркель про те, що озброєна місія ОБСЄ буде запускатися паралельно з процесом виборів в ОРДЛО, тобто вибори будуть відбуватися під дулами автоматів бойовиків, оскільки контролю над кордоном у України на той момент ще не матиме. Цього аж ніяк не можна допустити, і Україна повинна чітко відстоювати свої позиції, щоб врегулювання відбувалося послідовно: спочатку вивід сепаратистських та російських військ за межі України, потім повернення контролю України над кордоном і лише після цього проведення виборів на звільнених територіях.

Останнім часом також активно обговорюється питання розміщення миротворців на тимчасово окупованих територіях України. Проект резолюції про розміщення миротворців на Донбасі генсекретарю ООН та голові Ради безпеки ООН у вересні направила Росія. За твердженням Путіна, миротворці можуть перебувати лише на лінії розмежування сторін – для забезпечення безпеки місії ОБСЄ. Україна, США та Євросоюз підтримують ініціативу щодо розміщення миротворців, але незгодні з їх розміщенням тільки по лінії розмежування. Так Україна та Сполучені Штати Америки виступають за розміщення миротворців ООН на українському Донбасі на всій окупованій території, в тому числі на кордоні з Росією, і наполягають, щоб вони мали широкий мандат. ЗСША також пропонують розмістити 20 тисяч миротворців ООН на всій території конфлікту.

Висновки. Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що для того, щоб у майбутньому мати змогу повернути втрачені території та відновити свій суверенітет, Україні потрібно вже сьогодні докласти максимум зусиль як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Потрібно посилювати просвітницьку і роз'яснювальну роботу, переконати все суспільство та міжнародну спільноту в тому, що Донбас і Крим є тимчасово окупованою Росією територією України, від якої вона за жодних обставин не відмовиться, і рано чи пізно поверне їх до свого складу. Також важливо, що розмови навколо повернення втрачених територій мають включати не тільки Донбас, але, безперечно, і Крим. Донбас та Крим мають завжди розглядатися разом.

Бібліографічний список:

1. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 15.06.2004 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 року №390/2012) // Сайт ВРУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.
2. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Горбулін В. П. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrumentrosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html.
3. Гай-Нижник П. П., Батрименко О. В., Чупрій Л. В. Реінтеграція Криму та послаблення кримської регіональної проросійської ідентичності в контексті реалізації державної політики національної безпеки України / П. П. Гай-Нижник, О. В. Батрименко, Л. В. Чупрій // Гілея. – 2015. – Вип.103 (№12). – С.333–339.
4. Єрмолаєв А. Нові реалії – нові сценарії. Донбас між сецесією та реінтеграцією / А. Єрмолаєв // Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна». – <http://newukraineinstitute.org/new/544>.
5. Жиров Г. Б. Анексія Криму, причини та наслідки / Г. Б. Жиров // Зб. наук. праць Військ. ін-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2014. – Вип. 45. – С. 68–72
6. Кревельд Мартин ван. Трансформація війни / Мартин ван Кревельд. Трансформація війни. М.: Альпіна Бизнес букс, 2005. – 248 с.
7. «Крим – рік після анексії» – загальнонаціональне опитування. // Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з соціологічною службою «Ukrainian Sociology Service» [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/polls/2015a/krim--rik-pislja-an-opituvannja.htm>
8. Люткене Г. В. Некоторые новшества в интерпретации войны на Западе / Г. В. Люткене // Вестник Военного университета. – 2010. – № 2 (22). – С. 170–174.
9. Магда Є. В. Гібридна війна: Сутність та структура феномену/ Є. В. Магда. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220
10. Мысли Е. Месснера о сути современной мятежной войны. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milresource.ru/Quotations-Messner.html>.
11. Чупрій Л., Загребельний О. Стан і сценарії розв'язання військово-політичного конфлікту на сході України в контексті подолання агресії Росії // Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. – С. 265 - 288
12. Яворська Г. Безпекова політика України в контексті формування системи колективної безпеки в Європі / Г. Яворська // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua/articles/421/>
13. Z. Brzeziński, Wielka Szachownica, Warszawa 1998, – С. 85-86.

УДК 001.92:321.7

ДЕСТРУКТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ

Й ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У РАКУРСІ ВПРОВАДЖЕННЯ І-ДЕМОКРАТІЇ

Митко А. М., д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,

Шуляк Н. О., магістр Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Митко А. М., Шуляк Н. О., Деструктивні елементи цифрового контенту й інформаційних послуг у ракурсі впровадження і-демократії

У статті досліджено питання впровадження і-демократії, що вимагає модернізації, зокрема системи державного управління, проведення ефективної адміністративної реформи. Проаналізовано недосконалість процедур надання та отримання адміністративних послуг шляхом використання ІКТ; повільність становлення інформаційної демократії у зв'язку з відсутністю можливості кожного через ІКТ взяти участь у формуванні й реалізації державної та місцевої політики; недостатньо ефективна взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування й недержавних громадських організацій. Серед деструктивних елементів, які уповільнюють впровадження і-демократії названо низький рівень поінформованості, мотивації та навчання державних службовців, представників недержавних громадських організацій, бізнесу та населення тощо.

Ключові слова: інформація, інформаційна нерівність, цифрова нерівність, інформаційне відставання, цифровий контент, інформаційні послуги, контроль, доступ, ІКТ, інформаційна демократія.